

УДК 347.77

Н.В. Івасішина¹, Л.В. Гуряк²¹Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, Харків²Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харків

ДОТРИМАННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА НА ОБ'ЄКТИ АРХІТЕКТУРИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПОРІВНЯННЯ НОРМ СВОБОДИ ПАНОРАМИ

У статті проводиться аналіз та порівняння загальних теоретичних правових положень інституту авторського права в будівництві та архітектурі зокрема інституту свободи панорами в Україні та світі.

Ключові слова: авторські права, суміжні права, архітектурна діяльність, особисті немайнові права, майнові права, твори архітектури, твори містобудування, твори садово – паркового мистецтва.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Ще зі стародавніх часів мистецтво посідало особливе місце у житті суспільства. Поряд із тим, історії відомі факти, коли митці мали відповідні авторські права на власне створені твори (перші відомі: Стародавня Греція, Рим. Розвиток інституту авторського та суміжних прав тісно пов'язаний із еволюційним розвитком людства та усіх елементів продуктивних сил суспільного виробництва (науки, техніки тощо). Найбільш суттєві та радикальні зміни у питаннях правової охорони авторських прав почали відбуватися у другій половині ХХ ст. як на національних, так і на міжнародному рівнях [13, с.115]. Сучасний прогресивний розвиток людської цивілізації обумовлює ще більше зростання актуальності посилення захисту авторських прав на різні за характером твори, зокрема, й об'єкти архітектури.

Такий стан речей зумовлюється двома чинниками. Перший – інтенсивне зростання вартості об'єктів авторського права і суміжних прав, неправомірним відтворенням яких можна одержати значні доходи (особливо ексклюзивних технічно досконалих об'єктів, вартість, створення яких є досить високою). Другий – зумовлений появою нових технологій відтворення і використання охоронюваних законом об'єктів [3, 13, 18] (фото, відео, копіювальна техніка, інформаційні та комунікаційні технології тощо). У зв'язку з цим, особливої актуальності набуває норма поширена та закріплена в законодавствах 83 країнах світу (США, Японії, більшість країн Європейського союзу, Північній Кореї, Російській Федерації) “panoramafreiheit”, або свобода панорами. Ця норма передбачає можливість вільно фотографувати, замальовувати або знімати на відео твори

архітектури чи мистецтва, які знаходяться в громадському місці, і публікувати такі зображення або відео.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Слід зазначити, що питання дотримання авторського права на об'єкти архітектури у сфері права інтелектуальної власності були присвячені роботи вітчизняних і зарубіжних вчених-юристів: Г. Андрощука, Б. С. Антімонова, Є. Багатьох, М. Богуславського, В. Веінке, Е. Гаврилова, М. Гордона, М. Діканського, Р. Дюма, В. Єременко, А. Жданова, Л. Кравець, М. Кузнецова, Д. Ліпчик, Ю. Матвеева, О. Мельника, С. Сударикова, Є. Флейшиц, Р. Шишки, Д. Якуба та ін.

Проте питання пов'язані із правовими аспектами фотографування та кінозйомки об'єктів архітектури ґрунтовно не вивчалися українськими дослідниками. Окремі роботи О. М. Андрусенко, І. В. Абдуліна, Є. А. Грекова, Ж. І. Зварича, В. В. Ситцевиного та інших дослідників були присвячені питанням свободи панорами.

Формулювання мети дослідження

Основним завданням даного дослідження є розгляд та порівняння загальних теоретичних правових положень інституту авторського права в будівництві та архітектурі зокрема інституту свободи панорами в Україні та світі.

Виклад основного матеріалу дослідження

В Україні нормативне регулювання авторських та суміжних прав здійснюється на підставі норм Цивільного кодексу України, Законів України «Про авторське право і суміжні права», «Про архітектурну діяльність», постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав», «Про державну

реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір». Відповідно до яких «Об'єктами авторського права в галузі архітектури є твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва, а також плани, креслення, пластичні твори, ілюстрації, карти та ескізи, що стосуються архітектури» [7, 8]. Деякі дослідники до них також пропонують віднести «такі результати проведення проектних робіт, як проектна документація, закінчене архітектурне рішення або архітектурний задум [6, с.130]».

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 31 Закону України «Про архітектурну діяльність» особистим немайновим правом інтелектуальної власності автора, зокрема, право фотографувати, здійснювати відеозйомку відповідного об'єкта архітектури як об'єкта авторського права, крім випадків, визначених законом [8]. Проте, як зазначає Є. Греков таке право автора твору не є урегульованим та спричиняє виникнення щонайменше чотирьох проблемних питань: що саме автор має право фотографувати – виключно твори архітектури втілені у формі об'єктів архітектури або, також і в інших формах; якою може бути мета фотографування та її характер: особистий чи майновий; хто має право здійснювати фотографування чи відеозйомку творів архітектури – особисто автор або, за його завданням, інші особи; термін чинності даного права; можливість автора в договорі відмовитись від застосування даного права; можливість отримання плати власником твору архітектури з автора при реалізації ним свого права на фотографування та здійснення відеозйомки тощо [4, 5].

На думку науковця «право доступу автора до твору архітектури, має визначатися в законодавстві як особисте немайнове право автора (співавторів) твору архітектури, що здійснюється особисто або за допомогою інших осіб, на безоплатній основі і включає в себе можливості фотографування, відеозйомки або отримання електронних даних щодо просторової, планувальної, функціональної організації, зовнішнього вигляду та інтер'єрів об'єкта архітектури або його частини, крім випадків визначених законом, з метою подальшого використання отриманих матеріалів в особистих цілях та в інших випадках, визначених в законі як випадки правомірного використання твору без згоди автора» [5].

Що стосується відтворення об'єктів архітектури та мистецтва сторонніми особами то в українському законодавстві передбачено дозвіл на їх відтворення лише з метою висвітлення поточних подій засобами фотографії та кінематографії і в обсязі, виправданому інформаційною метою (стаття 21 Закону України «Про авторське право і суміжні

права»), а вільне відтворення об'єктів архітектури в особистих цілях або для кола сім'ї без дозволу автора твору заборонено статтею 25 того ж Закону [7].

Тобто, якщо ви фотографували або зняли на відео будинок або пам'ятник, станцію метро або меморіальну дошку, вам потрібно отримати на це дозвіл у автора (архітектора або скульптора). Дозвіл не потрібен, якщо автор помер більш ніж 70 років тому, в такому випадку твір є суспільним надбанням. Проте така норма обмежує використання фото та відео в освітніх та промоціях. Зокрема, саме через відсутність «свободи панорами» в Україні з Вікісховища, сестринського проекту Вікіпедії, нещодавно було вилучено частину фотографій будівлі Верховної Ради України, використання яких неможливе без згоди спадкоємців архітектора Володимира Заболотного».

З іншого боку саме фотографуванням твору архітектури можна зберегти інформацію про архітектурний об'єкт, «якщо збереження об'єкта, в якому втілено оригінал твору, є неможливим» (частина 2 статті 12 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [7].

Аналізуючи чинне українське законодавство очевидним стає висновок – поняття свободи панорами в Україні відсутнє. Однак, ще у 1995 році Україна приєдналася до Бернської конвенції щодо охорони літературних і художніх творів, відповідно до якої, положення свободи панорами набувають міжнародного статусу та можуть бути застосованими, без спеціальної згоди автора (якщо цьому не суперечить внутрішнє законодавство країни), у випадку, якщо відтворення об'єкта здійснюється з некомерційною, або інформаційною метою, а також, якщо об'єкт, на який поширюється свобода панорами, постійно знаходиться в громадському (публічному) місці (ця норма в деяких країнах не є обов'язковою) [2].

На думку Зварича Ж. І. поняття «Громадське, публічне місце» не є визначеним та однозначним для різних країн [9, с.95]. Під ним можна розуміти простір за межами приміщень (зовнішній простір) – Німеччина, внутрішній простір будинків, як об'єктів авторського права та простір музеїв, де розміщені такі об'єкти – Великобританія, Ірландія, Коста-Ріка.

У Німеччині, а також Швеції, Великій Британії та деяких інших країнах відсутня необхідність отримання дозволу від автора споруди на використання її зображення і таке використання фактично не обмежено законодавчими застереженнями [12].

Аналогічне право надається в 83 країнах світу. Серед них: Австралія, Австрія, Алжир, Бангладеш,

Беліз, Болівія, Бразилія, Великобританія, Венесуела, В'єтнам, Вірменія, Гватемала, Гонконг, Данія, Еквадор, Єгипет, Ізраїль, Індія, Ірландія, Іспанія, Канада, Кенія, Китай, Колумбія, Коста-Ріка, Ліхтенштейн, Малайзія, Мексика, Нідерланди, Німеччина, Нова Зеландія, Норвегія, Пакистан, Парагвай, Перу, Південна Корея, Північна Корея, Польща, Португалія, Російська Федерація, Сербія, Сінгапур, Словаччина, Таїланд, Туніс, Туреччина, Угорщина, Фінляндія, Хорватія, Чехія, Швейцарія, Швеція, Ямайка, Японія [1].

У свою чергу, у Франції, Італії, Бельгії свобода панорами поширюється не на всі об'єкти. Приміром, заборонено без спеціального дозволу поміщати в мережі Інтернет фотографію Ейфелевої вежі, знятої в темний час доби, оскільки існують авторські права на її ілюмінацію. Аналогічне правило діє в Бельгії. Воно поширюється на публікацію фотозображення Атоміума – однієї з головних визначних пам'яток Брюсселя.

Аналізуючи діюче законодавство різних країн можна виділили такі основні характеристики за якими може обмежуватися свобода панорами:

- тип об'єкту (зображення на фотографії повинно може бути трьох типів: перший – будинок; другий – пам'ятник, бюст, міська скульптура, або меморіальна дошка; третій – комплекс будинків, пам'ятників та інших творів меншого розміру тощо);
- формат зображення (2Д, 3Д тощо);
- у чийй власності зображення знаходиться (державне, муніципальне, приватне);
- час створення;
- приналежність до музейного фонду;
- роль об'єкту авторського права у зображенні, статті та сторінці (основна, другорядна);
- мета використання зображення (інформаційна, освітня, рекламна тощо);
- термін на який зображення розміщується в мережі тощо [1].

Застосування норм свободи панорами несе в собі низку як позитивних сторін так і певних правових викликів.

Серед позитивів введення норм свободи панорами виділимо такі:

- обмеження, які встановлює сучасне українське законодавство, щодо вільного відтворення на фото і відео об'єктів архітектури не дозволяє вільно розвиватися багатьом галузям: туристичній індустрії, індустрії книговидавництва, кіномистецтва, освіти, зокрема, поширенню освітніх проєктів, розвитку науки, популяризації інформації про країну для іноземців тощо.
- діяльність сучасних архітекторів, орієнтована серед іншого на отримання певного

матеріального прибутку (винагороди), що може бути значно більшою від своєрідного рекламування об'єктів їх творчості в мережі Інтернет.

З іншого боку, на думку Зварич Ж. І. «інститут свободи панорами обмежує майнові права авторів творів, які фотографуються, тоді коли вільне використання не спрямоване не таке зображення. Таким чином, даний інститут є поняттям ширшим на змістом, ніж вільне відтворення творів у авторському праві» [9, с.97]. Як зазначає дослідник, «відмінними рисами є те, що у законодавстві більшості держав для умов дії свободи панорами є необхідним знаходження твору в публічному (громадському) місці, а також таке фотографування не повинно належати до приватної сфери життя певних осіб» [Там само].

Аналіз питання щодо застосування законодавства тієї чи іншої країни у аспекті свободи панорами у світі досьогодня залишається повністю не вирішеним.

Таким чином учасники правовідносин, як правило, обирають законодавство тієї країни, що є більш м'яким [6].

Подібна ситуація, коли відсутня узгодженість щодо застосування норм авторського права на об'єкти архітектури на рівні окремих держав та Європейського Союзу, виявляється проблематичною для кінцевих користувачів, постачальників послуг та інших посередників [15, с.110].

Висновки

Отже, якщо порівняти вільне використання фотографічних творів вітчизняним законодавством із інститутом свободи панорами у різних країнах, то спільними у них можна визначити такі риси:

- некомерційний характер використання зображення;
- відсутність згоди автора твору мистецтва.

Дослідження дає можливість зробити висновок, що норми свободи панорами потребують включення в українське законодавство та удосконалення на міжнародному рівні. Зазначимо, що цей процес в Україні вже розпочався: ініціативною групою юристів, медійників та депутатів розроблений та внесений на розгляд Верховної Ради законопроект (№ 1677 від 29.12.2014) щодо внесення положення про свободу панорами до Закону України «Про авторське право та суміжні права».

Процес розробки, обговорення, введення в дію та імплементації норми свободи панорами має особливе значення для національного законодавства у контексті вирішення низки неузгодженостей, суперечностей, окремих теоретичних і практичних проблем у загальному й спеціальному рівнями правового регулювання

норми свободи панорами та доктриною авторського права стосовно творів архітектури та приведе національне законодавство у відповідність до законодавства ЄС. Зокрема врахування цих положень дасть можливість удосконалити норми Закону на виконання вимог Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» в частині вільного відтворення творів, які знаходяться в громадських місцях відкритих для вільного відвідування публіки («свободи панорами»).

Література

1. Freedom of panorama [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Freedom_of_panorama.
2. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 09.09.1886 року, ратифікована Верховною радою України 25.10.1995 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
3. Греков Є. Авторський нагляд в будівництві як елемент охорони та захисту авторського права на твори архітектури // Юридична Україна. – 2007. – № 5. – С.55-62.
4. Греков Євген Анатолійович. Авторське право на твори архітектури: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / НДІ приватного права і підприємництва Академії правових наук України. – К., 2007. – 20 с.
5. Греков, Є. А. Право автора на доступ до творів архітектури [Текст] / Є. А. Греков // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ. 2007. Вип. 1. - 2007. - С. 112-117.
6. Закон України від 09.06.2013 № 2709-15 «Про міжнародне приватне право» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
7. Закон України від 20.05.1999 № 687-XIV «Про архітектурну діяльність» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
8. Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII «Про авторське право і суміжні права» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: zakon.rada.gov.ua.
9. Зварич Ж. І. Співвідношення свободи панорами та вільного використання творів у контексті фотографування об'єктів авторського права / Ж. І. Зварич // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. - 2010. - Вип. 25. - С. 93-99. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apvchzu_2010_25_20.pdf.
10. Ляшенко Г. «Стоп! Знято! ...» Як не порушити авторське право на об'єкт архітектури? // Закон і Бізнес, 03.09.2014 12:12 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/99093-yak_ne_porushiti_avtorske_pravo_na_obekt_arhitekturi_-_dumka.html.
11. Право інтелектуальної власності: Академічний курс: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За ред. О. А. Підпригори, О. Д. Святоцького. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – С. 489.
12. Улітіна, О. В. Деякі питання авторського права на фотографічні твори: свобода панорами архітектури [Текст] / О. В. Улітіна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Серія ПРАВО. Випуск 34. Том 1. - 2015. - С. 110-113.
13. Штефан, А. С. Чи існувало авторське право в античний період? [Текст] / Штефан А. С. // Питання інтелектуальної власності : зб. наук. пр. / Академія правових наук України, Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності. - К. : Лазурит-Поліграф, 2010. - Вип. 8. - С. 167-173.

References

1. Freedom of panorama [Online]. – Accessed from: https://en.wikipedia.org/wiki/Freedom_of_panorama.
2. Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (1886), ratified by Verkhovna Rada of Ukraine 25.10.1995 [Online]. – Accessed from: <http://www.rada.gov.ua>.
3. Grekov J. (2007). Avtorskiy nagliad v budivnytstvi yak element ohorony ta zahystu avtorskogo prava yf tvory arhitektury. *Jurydychna Ukraina* № 5, p.55-62.
4. Grekov J. (2007). Avtorske pravo na tvory arhitektury: avto-ref. dys. kand. juryd. nauk: 12.00.03 / NDI pryvatnogo prava i pidpryemnytstva Akademiya pravovyh nauk Ukrainy. Kyiv. 20 p.
5. Grekov J.A. (2007). Pravo avtora na dustup do tvoriv arhitektury. *Visnyk luganskogo derzavnogo universytetu vnutrishnih sprav*. Is. 1. p. 112-117.
6. On International Private Law. The Law of Ukraine of 09.06.2013 № 2709-15 [Online]. – Accessed from: zakon.rada.gov.ua.
7. On Architecture Activity. The Law of Ukraine of 20.05.1999 № 687-XIV. [Online]. – Accessed from: zakon.rada.gov.ua.
8. On Copyright and Related Right. The Law of Ukraine of 23.12.1993 № 3792-XII. [Online]. – Accessed from: zakon.rada.gov.ua.
9. Zvarych Rz. I. (2010). Spivvidnoshenia svobody panoramy ta vilnogo vykorystannia tvoriv u konteksti fotografivannia j,jectiv avtorskogo prava. *Aktualni problemy vdoskonalennia chynnogo zakonodavstva Ukrainy* Is. 25. p. 93-99. [Online]. – Accessed from: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apvchzu_2010_25_20.pdf.
10. Liainko G. (2014). «Stop! Zniato! ...» Jak ne porushyty avtorske pravo na objekt arhitektury? // *Zakon i Biznes*. [Online]. – Accessed from: http://zib.com.ua/ua/99093-yak_ne_porushiti_avtorske_pravo_na_obekt_arhitekturi_-_dumka.html.
11. Pravo intelektualnoi vlasnosti: Akademichnyi kurs: Pidruchnyk dlia studentiv vyschyl navchalnyh zakladiv. Ed. Pidoprygora O. A, Sviatotskiy O.D. (2002) 2nd Edition. Kyiv. Kontsern “Vydavnychyj Dim “In Jure” P. 489.
12. Ulitina O.V. (2015). Dejaki pytannia avtorskogo prava na photographichni tvory: svobodf panoramy architektury. *Naukovyj visnyk Uzhhorodskogo natsionalnogo universytetu. Seria PRAVO*.Is. 34. Vol. 1. P. 110-113.
13. Shtefan A.S. (2010). Chy isnuvalo avtorske pravo v antychnyj period? Pytannia intelektualnoi vlasnosti: zb. nauk. pr. *Akademiya pravovyh nauk Ukrainy. Naukovo-doslidnyj instytut intelektualnoi vlasnosti. Kyiv.Lazuryt-Poligraph*. Is. 8. P. 167-173.

Автор: ІВАСИШИНА Наталія Володимирівна
старший викладач кафедри правового забезпечення
господарської діяльності
ХНУМГ ім. О.М. Бекетова

Автор: ГУРЯК Любов Василівна
к.ю.н., асистент кафедри господарського права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

СОБЛЮДЕНИЕ АВТОРСКОГО ПРАВА НА ОБЪЕКТЫ АРХИТЕКТУРЫ: СОСТОЯНИЕ, ПРОБЛЕМЫ И СРАВНЕНИЕ НОРМ СВОБОДЫ ПАНОРАМЫ

Н.В. Ивасишина¹, Л.В. Гуряк²

¹ Харьковский национальный университет городского хозяйства им. О.М. Бекетова, Харьков

² Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Харьков

В статье проводится анализ и сравнение общих теоретических правовых положений, а также проблемных вопросов: что именно автор имеет право фотографировать – исключительно произведения архитектуры воплощенные в форме объектов архитектуры или, также и в других формах; какой может быть цель фотографирования и ее характер: личный или имущественный; кто имеет право осуществлять фотографирование или видеосъемку произведений архитектуры – лично автор или, по его заданию, другие лица; срок действия данного права; возможность автора в договоре отказаться от применения данного права; возможность получения платы владельцем произведения архитектуры с автора при реализации им своего права на фотографирование и осуществление видеосъемки в Украине и мире.

Ключевые слова: авторские права, смежные права, архитектурная деятельность, личные неимущественные права, имущественные права, произведения архитектуры, произведения градостроительства, произведения садово-паркового искусства.

COMPLIANCE TO RESPECT COPYRIGHT LAW ON ARCHITECTURAL OBJECTS: STATE, PROBLEMS AND COMPARISON OF THE STANDARDS OF FREEDOM PANORAMA

N.V. Ivasishina¹, L.V. Guryak²

¹ O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

² Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv

The article analyzes and compares general theoretical legal provisions, as well as the problematic issues: What does the author have the right to photograph - only works incarnations of architecture in the form of architectural objects or in other forms; What can be the purpose of photographing and its character: the personal or property; Who has the right to photograph or videotape the works of architecture - the author personally or at his order, the other persons; the validity of this right; the possibility of the renounce of the use of this right in author's agreement; the possibility of receiving payment by the owner of the work from the author when implementing their right to photograph and videotape in Ukraine and in the world.

Key words: copyright, related rights, architectural work, moral rights, property rights, works of architecture, urban planning works, works of gardening art.